

Türkiye’de Bankalarda İç Kontrol ve Bilgisayar Destekli Denetim Tekniklerinin Kullanımı

Özet

Bankalar finans sistemi içerisinde fon arz edenler ile fon talep edenler kurumların ihtiyaçlarını gidermek amacıyla hizmet gerçekleştirirler. Tasarruf sahipleri ile yatırımcıları buluşturma hizmetinin yanı sıra, bankaların fon transferleri, kaydı para yaratma gibi fonksiyonları da vardır. Bu sebeple sosyal hayattan etkilenmediği gibi sosyal hayatı etkileyen kurumlar olan bankaların denetleyici ve düzenleyici kurumlar tarafından denetim ve kısıtlamalara maruz kalmaları gayet doğaldır. Bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler özellikle Basel Kriterleri neticesinde bankalar dış denetime tabi oldukları gibi bünyelerinde etkin bir iç kontrol sistemi kurmakla görevlidirler. Diğer işletmelere nazaran çok yoğun bir iş hacmi olan bankaların etkin bir iç kontrol sistemi için bilgisayar destekli denetim teknikleri kullanılması da gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, bankacılık sektöründe iç kontrol faaliyetini incelemek ve bilgisayar destekli denetimin önemi hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: banka, iç kontrol, Türkiye, bilgisayar destekli denetim teknikleri

Internal Auditing of Banks in Turkey and the Use of Computerised Auditing Techniques

Abstract

Banks are providing services in finance sector in order to match fund suppliers and fund demanders. Besides the service of matching investors and saving funds, banks also transfer funds across locations, create Bank Money. For these reasons it is obvious that banks affected by the society and affecting the society, have to be subject to some regulations by a regulating institution or government. As developments in banking sector especially as a result of Basel Criteria, banks under external audit have to design an effective internal audit system. As the volume of business of banks is higher in comparison with most businesses, for the design of an effective internal audit system it is necessary to use computer aided audit techniques. The purpose of this study is to review internal control systems and give information about the importance of computerised auditing systems in the banking sector.

Keywords: banks, internal control, Turkey, computerised auditing techniques

Şenol USLU¹
Kıymet ÇALIYURT²

¹ Vakıfbank, İç Kontrol Müdürlüğü,
Senol.USLU@vakifbank.com.tr

² İlgili yazar, Prof.Dr., CFE,
SMMM, Trakya Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü, 22030, Edirne,
kiymetcaliyurt@trakya.edu.tr

GİRİŞ

Bankalar ekonomide borç verenlerle borç alanların ihtiyaçlarını karşılayan, bunun yanında para transferi, kiralık kasa, ticarete aracılık, sermaye piyasası işlemlerine aracılık ve benzeri hizmetleri sunarlar. Ekonomik ve sosyal hayat ile bu derece iç içe olan kurumlar olan bankaların ekonomi üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Bu sebeple bankalar harici ve dâhili düzenlemelere tabi olurlar. Dâhili düzenlemelerin gerekçesi de harici düzenlemeler tarafından zorunlu kılınmalarıdır.

İç kontrol sistemi harici düzenleme kuruluşlarınca zorunlu kılınmıştır. İç Kontrol sistemi bankalarda varlıkların korunmasını, faaliyetlerin yasalara ve diğer mevzuata uygunluğunu, finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini sağlamak ve performans denetimi yapmak üzere dizayn edilirler. Banka varlıklarının korunması amacı banka içinden veya dışından gelen finansal kayıplara sebep olabilecek suiistimalleri kapsar. Faaliyetlerin yasalara ve diğer mevzuata uygunluğu banka içi mevzuat ve politikaları da kapsar. Finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini sağlamak amacı bankanın yanlış veya yanıltıcı finansal tabloları sebepleriyle alabilecekleri cezalardan kaçınmak ve yatırımcılara doğru finansal bilgiler vermek amacını taşır. Performans denetimi ise işletmenin sürekliliğini sağlamak amacıyla faaliyetlerin etkin bir şekilde icra edilip edilmediğini tetkik etmek üzere planlanır. Bu çalışmada bankacılık hakkında kısaca bir bilgi verildikten sonra bankacılığın tarihçesi ve iç kontrol sistemini gerekli kılan sosyal ve ekonomik hayattaki gelişmeler ile yasal düzenlemeler, bankaların ekonomi içindeki yeri bankaların genel durumu hakkında bilgi verilecek ayrıca bilgisayar destekli denetim tekniklerinin öneminden bahsedilecektir.

1. BANKACILIK TANIMI, TARİHÇESİ VE GELİŞİMİ

Bankalar, ticari iş olarak para alıp satan, çeşitli mali ve sosyal hizmetler veren kuruluşlardır. (Altuğ, 1996) Fonksiyonlarının başarıyla devamı için devlet ve düzenleyici kurumlar tarafından da korunmaya çalışılan bankalara olan güvenin sarsılmaması önemlidir. Bankaların genel olarak fonksiyonları şunlardır; hizmet verme, kredi verme, parasal işlemler, para politikası teşvikinin aktarımı (faiz), yatırım işlemleri, ekonomik fonksiyon-

lar. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Banka>)

Bu fonksiyonlardan en önemli olan ekonomik fonksiyonları ise şunlardır:

- Finansal Aracılık
- Kaynaklara Akıcılık Sağlama
- Kaynak Kullanımında Etkinliği Sağlama
- Kaynaklarda Vade ve Miktar Ayarlaması Yapma
- Kaydi Para ya da Banka Parası Yaratma
- Uluslararası Ticareti Geliştirme
- Para Politikasının Etkinliğini Artırma (Aydın ve diğ., 2012: 16-17)

Bankaların anonim şirket olma zorunluluğu ile birlikte tüm bankalar özel sektör olarak ekonomideki yerlerini almalarına rağmen, bankacılığın ekonomi üzerindeki etkileri dolayısıyla, büyük toplumsal etkisinin bulunması sebebiyle harici ve kamusal düzenlemelere, denetimlere maruz olması kalması gerektiği aşikârdır. Aynı şekilde, bankacılık sosyal hayatı etkilediği gibi sosyal hayattan da etkilenmektedir. Örneğin; teknolojik gelişmeler, EFT, mobil bankacılık vesaire hizmetlerini imkânlı kılmaktadır. Ayrıca toplumların yaşadığı ekonomik krizler, savaşlar gibi etkenler de devletlerin ekonomik politikalarını değiştirdiği andan itibaren bankacılık sektöründe amaç ve politikalarında değişikliğe sebep olmaktadır. Bankacılık sektörüne ilişkin devlet eliyle yapılan müdahalelere uyumu veya banka içi politikalarda değişikliklerin uygulanışını bankaların bünyelerinde bulundurduğu iç kontrol sistemi ile denetlemek, düzenlemek, raporlamak ve değiştirmek durumundadırlar. (Uslu, 2015: 7)

Mevduat kabulü ve kredi olarak kabul edebileceğimiz ilk bankacılık işlemlerinin MÖ. 2000 yılında Babil’de başladığı rivayet edilir. Varlıklı kişinin birikimlerini rahiplere emanete verdiği ve rahiplerin bu emanetleri ihtiyacı olanlara bazı güvenceler karşılığında ödünç verdiği ve daha sonra hediyesi (faizi) ile birlikte geri alındığı belirtilmektedir. Bu faaliyetler tarihçiler tarafından bir çeşit ilkel bankacılık olarak nitelendirilmektedir. (Işıktaş, 2015: 1) Milattan önce iki binli yıllarda Hammu-

rabi Kanunları'nda bankacılığa ilişkin çok sayıda kanunlar yer almıştır. Hammurabi Kanunları'nda tapınaklarda yapılacak kredi işlemleri, vadesinden önce ya da vadesi gelen borcun ödenmesi usulleri, alınacak faiz oranları ile teminat şekilleri detaylı şekilde ifade edilmiştir. (Aydın ve diğ., 2012: 53) Ortaçağda Avrupa'da siyasi iktidarsızlık sebebiyle feodal düzenle gelen çok sayıdaki krallık ve prensliklerin ayrı paralarının olması, ticaret hayatını zorlaştırmıştır. Ortaçağda insanların devlete ve devletle ortak olarak çalışan kurumlara güveni olmaması sebebiyle Fransa'da eski rejim sürdüğü sürece ulusal bankacılık fikri insanlarca hoş karşılanmamıştır. (Hildert, 1971: 8) Bu dönemde bankerler önem kazanmış olup, bankerlik yapan Lombard ailesi para değiştirme işinde uzmanlaşmışlardır. Hatta bugün bile senet ve emtia avansı kredisi "Lombard" işlemi diye anılmaktadır. (Aydın, 2012: 54) 17. yüzyılın başlarında Hollanda'nın başkenti Amsterdam ticaretin merkez noktası haline geldi. Amsterdam'da sadece Hollanda'da değil diğer tüm komşu ülkelerde geçerli sikke basmaktaydı. Bu amaçla 1609 yılında Amsterdam Belediyesi'nin garantisi altında çalışmak üzere, ilk modern banka sayılabilecek olan Amsterdam Bankası kurulmuştur. (Hildert, 1971, 8)

Ülkemizde, Tanzimat Dönemine kadar geçen sürede bankacılığa ait izlere rastlanmamasının sebebi Türklerin sarraflık, ticaret, bankacılık gibi meslekler yerine yöneticilik ve askerlik gibi işlerle uğraşmalarındır. Osmanlı Devleti'nin sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamana kadar sadece esnaf ve sanatkâra dayanan kapalı bir ekonomik sisteme sahip olması da bankacılığın gelişimini önlemiştir. (Takan, 2001:12) Türk bankacılığının tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, gerek Osmanlı Devleti ile Cumhuriyet'in ilk kuruluş yılları ve gerekse günümüze kadar geçen sürede, Türk Bankacılık Sektörünün yapısı ve gelişiminin, ekonomik gelişme, ekonominin genel yapısından ve performansından oldukça etkilendiği görülmektedir. (Bakan, 2001: 31)

Cumhuriyet Öncesi Dönem; Cumhuriyet'ten önce piyasada faaliyet gösteren bankalar, daha ziyade yabancı sermaye tarafından ya da yabancı ortaklığıyla, özellikle Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı ortaklıkları finanse etmek amacıyla kurulmuştur. Sarraflar tarafından kurulmuş İstanbul Bankası Osmanlı'da kurulan ilk bankadır. (Sağlam, 1976: 247) Osmanlıda modern anlamdaki ilk ti-

caret ve mevduat bankası olan Osmanlı Bankası yabancı sermaye tarafından (İngiliz) 1856 tarihinde kurulmuştur. Söz konusu banka, ülkemizde kurulan ilk emisyon bankası olma özelliğini taşır. (Parasız, 2000: 9) Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan ilk milli sermayeli banka ise Mithat Paşa tarafından Pirot kasabasında kurulan "Memleket Sandıkları"dır. 1868 yılında tasarruf toplama amacıyla yine Mithat Paşa tarafından "Emniyet Sandığı" kurulmuş olup, bir süre sonra her iki banka da, 1888 yılında yine Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. (Arslan, 1982: 11; Yazıcı, 2000: 8)

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933); Bu dönem 17 Şubat-3 Mart 1923 toplanan İktisat Kongresi ile başlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sadece tarıma dayalı ekonomiden ve az gelişmiş ekonomik yapıdan kurtulmak amacıyla ulusal bankacılığın geliştirilmesi yönünde çok çalışılmıştır. Bu dönemde Atatürk'ün talimatıyla, ticaretin finansmanına yönelik olarak Cumhuriyet tarihinin ilk ulusal bankası İş Bankası kurulmuştur. (Aydın, 2012: 60-61) Yine bu dönemde 1930 yılında T.C. Merkez Bankası kurulmuştur. Banka, anonim şirket niteliğinde kurulmuş olup, 1931 yılında faaliyete başlamıştır. (Keyder, 2001: 41) Banka, Kuruluş Yasası'nda paranın değerini korumak, para basmak, bankalara ödünç vermek ve ekonominin genel likidite düzeyini ayarlamakla görevlendirilmiştir. (Aydın, 2012: 61)

Kamu Bankaları Dönemi(1933-1945); 1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik krizin sonucu olarak, ekonomik yaşamda devletçilik ön plana çıkmıştır. 1930'lu yıllarda Türkiye'de özel amaçlı devlet bankaları kurulmaya başlamıştır. Bu gelişmede, 1934 yılında yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın etkisi büyük olmuştur. Bu gelişme, "devlet eliyle sanayileşme" politikasının bankacılık sektörüne de yansımaları şeklinde değerlendirilebilir. (Parasız, 1975: 23) Özel kesimin büyük sermaye gerektiren yatırımları gerçekleştirecek güce sahip olmaması sebebiyle iktisadi devletçilik olarak adlandırılan bu sanayileşme politikası benimsenmiştir. (Aydın, 2012: 63) Türkiye'de ilk Beş Yıllık Sanayi Planı 1933 yılında uygulamaya konulmuştur. Devletçi sanayileşme, sanayileşme programı doğrultusunda 1933'te hazırlanıp 1934 yılında uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile başlatılmıştır. Planda düşünülen hedefler incelendiğinde ekonominin gelişmesi

için hızlı bir sanayileşme politikasının uygulanmasına öncelik verildiği görülmektedir. (Sevgi, 1994: 50)1936 yılında çıkarılan 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının %15’i kadarı Devlet İç Borçlanma Senetlerine munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu dönemde devlet tarafından bir çok özel amaçlı banka kurulmuştur. (Sümerbank, Belediye Bankası, Etibank, Denizbank) (Aydın, 2012: 63)

Özel Bankalar Dönemi (1945-1960); II. Dünya savaşı sonrası ekonominin toparlanmaya başlaması sektörde yeni bankalara olan ihtiyacı arttırmıştır. (Akgüç, 1997, 39) Bu gelişmelere paralel olarak, dış krediler ve ihracat gelirlerinin artması, 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası’nın yürürlüğe girmesi, ekonomide hızlı bir büyüme sağlanması ve ülkede tasarrufların giderek artış göstermesi sebepleriyle 1950’li yıllar özel sektör banka sayısında hızlı bir artışın yaşanmıştır. (Akgüç, 1997: 88) Yine bu dönemde yasal açıdan da iki önemli gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan ilki 1958 tarih ve 7129 sayılı Bankalar Yasası’nın kabul edilmesi ve yine aynı yıl Türkiye Bankalar Birliği’nin kurulmasıdır. (Öcal, 1992: 144)

Planlı Dönem (1960-1980); Bu dönemde ithal ikameci tipi sanayileşme stratejisinin benimsenmesi, buna paralel olarak finansman anlayışını da değiştirmiştir. Bu dönemde bölgesel bankaların çoğu kapanmış, şube sayısı az olan çok sayıda küçük banka yerine, az sayıda çok şubeli büyük sermayeli banka kurulması yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır.

Dışa Açılma Dönemi (1980-2001); 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizleri neticesinde ekonomi bir darboğaz içine girmiştir. 1970’li yılların sonunda döviz krizi ile birlikte yüksek oranlı enflasyonla karşı karşıya kalınmıştır. Bir istikrar ve ekonomik değişim programı olarak 24 Ocak 1980’de uygulamaya konan programının hedefine uygun olarak yürürlüğe giren dışa açılma, liberal ekonomi ve serbest piyasa ekonomisine geçiş politikalarından en çok bankacılık sektörü etkilenmiştir. (Öcal, 1992: 148) Finansal liberalleşmeye yönelik ilk uygulama, “Temmuz Bankacılığı” olarak bilinen ve 1 Temmuz 1980 yılında faiz oranlarının serbest bırakılması, pozitif reel faiz uygulamasına geçilmesi ve bankaların mevduat sertifikası çıkarmalarına izin verilmesiyle birlikte mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmeye başlamıştır. (Şahin, 2000:

381) 1980’li yılların başka bir önemli gelişmesi ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde “interbank” piyasasının kurulmasıdır. (Parasız, 1975: 112)

2000’li yıllar öncesinde finans sektöründe uluslararası standartların (özellikle sermaye yeterlilik oranı) uyarlanması ve uygulamasında karşılaşılan eksiklikler ve gecikmeler, denetim ve gözetim mekanizmalarının yetersizliği, bankacılık sektörünü daha da kırılgan hale getirmiştir. (BDDK, 2009: 2) Şubat 2001’de Türkiye’de büyük bir ekonomik kriz yaşanmıştır. Döviz kurları ve faiz oranları hızlı bir şekilde yükselmiş, bankalar toplamda öz kaynaklarının %77’si kadar zarar etmiştir. Kasım 2000’de başlayıp Şubat 2001’de zirve yapan ekonomik kriz bankacılık sistemimizle ilgili olarak; Öz kaynak yetersizliği, çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle yüksek likidite ve faiz riskinin varlığı, vade uyumsuzluğu, yüksek kur riskinin varlığı gibi mevcut yapısal sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur. (Uygur, 2001: 54-55) Bu dönemde zararı öz kaynaklarını aştığı için Demirbank’ın TMSF ‘ye devredilmesine ve Park Yatırım’ın bankacılık izninin iptal edilmesine karar verilmiştir. (BDDK, 2000, 24252 sayılı Resmi Gazete) Ziraat Bankası, T. Halk Bankası ve T. Emlak Bankası’nın görev zararı alacakları devlet tarafından tasfiye edilmiştir. (Bakanlar Kurulu, 2001, 24388 sayılı Resmi Gazete) 15 Mayıs 2001’de açıklanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı aracılık fonksiyonuna odaklanmış, iç ve dış şoklara dayanıklı ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir bankacılık sektörüne geçiş amacı taşımaktadır. Yeniden yapılandırma programının önceliği, yaşanan krizlerin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi ve sistemin dış şoklara dayanaksız, zayıf sermayeli bankalardan temizlenerek sağlam bir temel inşası olarak belirlenmiştir. (BDDK, 2009: 11)

2. BANKALARIN GENEL DURUMU

Türkiye Bankalar Birliği’nin hazırladığı sektör raporuna göre Mart 2014 itibarıyla Türk Bankacılık Sektöründe 49 banka 12.033 adet şube ve 215.289 personel ile faaliyet göstermektedir. 2014 yılının ilk çeyreğinde bankaların personel sayısı 1.063 kişi, şube sayısı ise 47 adet artmıştır. Sektörde 843 adet yurtdışı şube ve 10 adet temsilcilikle toplamda 17 ülkede faaliyet göstermekte olduğu, iştirakler de dâhil edildiğinde toplamda 33 ülkede faali-

yet gösterdiği belirtilmektedir. Bankaların bilanço toplamlarının 1 yıllık gelişimi aşağıdaki tablodaki gibidir. (TBB; Mart 2014)

Aktif Tablosu

Milyon TL	Mart 2014	Değişim Yıllık		Değişim Aylık	
		Tutar	Yüzde %	Tutar	Yüzde %
Likit Aktifler	293.739	70.018	31,3	12.509	4,4
Krediler	1.082.855	249.298	29,9	35.445	3,4
Takipteki Alacaklar	31.343	5.788	22,7	1.722	5,8
Menkul Değerler	296.617	25.937	9,6	9.887	3,4
Toplam Aktifler	1.797.346	369.691	25,9	64.946	3,7

Tablo 1. TBB. , Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Mart 2014

(TBB, 2014)

Pasif Tablosu

Milyon TL	Mart 2014	Değişim Yıllık		Değişim Aylık	
		Tutar	Yüzde %	Tutar	Yüzde %
Mevduat	959.454	170.006	21,5	13.684	1,4
Repo	139.563	47.593	51,7	20.451	17,2
Yurtdışı Borçlar	294.440	76.004	34,8	250	0,1
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	61.641	17.629	40,1	1.065	1,8
Özkaynaklar	202.217	15.981	8,6	8.494	4,4
Dönem Net Karı / Zararı	6.069	-980	-13,9	-	-

Tablo 2. TBB. , Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Mart 2014

(TBB: Mart 2014)

Bilanço Dışı Varlıklar

Milyon TL	Mart 2014	Değişim Yıllık		Değişim Aylık	
		Tutar	Yüzde %	Tutar	Yüzde %
Gayrinakdi Krediler	347.127	95.810	38,1	13.147	3,9
Diğer Tahahütler	483.502	-937.027	-66	-54.367	-10,1
Türev Ürünler	627.875	249.674	66	74.939	13,6

Tablo 3. TBB. , Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Mart 2014

(TBB: Mart 2014)

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2014 yılının ilk çeyreğinde %3,7 artmış ve 1.797 milyar TL’ye yükselmiştir. TP varlıklar %4, YP varlıklar ise (USD bazında) %2 büyümüştür. Sektörde başta mevduat faiz oranları olmak üzere fonlama maliyetleri artmıştır. Ayrıca, kredi kullanılmasını sınırlayıcı düzenlemelerin de etkisiyle sektörün büyüme hızında sınırlı bir yavaşlama meydana gelmiştir.

2014 yılının ilk çeyreğinde likit aktifler, zorunlu karşılıklar hesaplarındaki artış sebebiyle %4,4 oranında (12,5 milyar TL) artmıştır. 2013 yılsonuna göre krediler 35,4 milyar TL (%3,4) artarak, Mart 2014 itibarıyla 1.083 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Kredilerin, toplam aktifler içindeki payı 2013 yılsonuna göre 0,3 puan azalmış ve %60,2 seviyesine gerilemiştir. Özellikle bireysel kredilere yönelik yapılan düzenleme değişiklikleri ve olumsuz piyasa koşulları nedeniyle yılın ilk çeyreğinde kredilerin artış hızı önceki yılın tüm çeyreklerinin gerisinde oluşmuş, incelenen çeyrekteki büyüme kurumsal ve ticari krediler ağırlıklı gerçekleşmiştir.

Kredi kartlarının artış hızı 2013 yılının son çeyreğinden itibaren belirgin bir şekilde azalmış, 2013 yılsonunda %56,7 olan taksitli alacaklarının toplam kredi kartı alacakları içerisindeki payı Mart 2014 döneminde %51,4 seviyesine gerilemiştir. Sektördeki takip alacakları 2013 yılsonuna göre %5,8 (1,7 milyar TL) artmış Mart 2014 dönemi itibarıyla 31,3 milyar TL seviyesinde, takibe dönüşüm oranı ise %2,8 olarak gerçekleşmiştir.

Menkul değerler portföyü, ilk çeyrekte 9,9 milyar TL (%3,4) artarak Mart 2014 itibarıyla 296,6 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Mevduat, 2013 yılsonuna göre %1,4 (13,7 milyar TL) artmış 959,4 milyar TL seviyesine ulaş-

mıştır. TP mevduat 2014 yılı ilk çeyreğinde %2,8 azalarak 578 milyar TL’ye gerilerken, YP mevduat 2014 yılındaki hızlı döviz kuru artışının mudileri dövize yöneltmesinin etkisiyle USD bazında %7,3 artmış ve 177,1 milyar USD düzeyine yükselmiştir.

2014 yılının ilk çeyreğinde yurtdışına olan borçlarda yavaşlama görülmüştür. Yurtdışı borçlar USD bazında %0,8 (1,2 milyar USD) azalmış ve 137,1 milyar USD seviyesinde gerçekleşmiştir.

2013 yılında da önemli bir fon kaynağı olan repo işlemlerinden sağlanan fonlar 2014 ilk çeyreğinde %17,2 oranında (20,4 milyar TL) artmıştır.

2014 yılı ilk çeyreğinde 1,1 milyar TL ile sınırlı bir artış gösteren menkul kıymet ihraçlarındaki artış devam etmektedir.

Öz kaynaklar 2014 yılı ilk çeyreğinde %4,4 oranında (8,5 milyar TL), son bir yıllık dönemde ise toplamda %8,6 (16 milyar TL) artmıştır. Öte yandan öz kaynakların toplam pasif içindeki payı Mart 2013’e göre 1,8 puan gerilemiştir

Bankacılık sektörü ilk çeyrek net karı 2013 birinci çeyreğe kıyasla 980 milyon TL (%13,9) azalmış ve 6.069 milyon TL’ye gerilemiştir.

Türev işlemler 2014 yılı ilk çeyreğinde 74,9 milyar TL (%13,6, USD bazında %12,2) artmış ve 627,9 milyar TL seviyesine ulaşmıştır.

Gayri nakdi krediler, 2014 yılı ilk çeyreğinde %3,9 (13,1 milyar TL) artmış ve 347,1 milyar TL’ye ulaşmıştır. Artış büyük ölçüde teminat mektuplarından kaynaklanmıştır. Bankacılık sektörüne ilişkin seçilmiş oranların dönemler itibarıyla gelişimi izleyen tabloda yer almaktadır. (TBB, Mart 2014)

Rasyolar

RASYO	Aralık 2012	Mart 2013	Aralık 2013	Mart 2014
Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı	2,9	3,0	2,7	2,8
Sermaye Yeterliliği Standart Oranı	17,9	17,4	15,3	15,7
Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı	106,1	109,0	114,1	116,3
Aktif Karlılığı	1,8	2,0	1,6	1,4
Öz kaynak Karlılığı	15,7	16,5	14,2	13,0
Net Faiz Marjı	4,1	4,3	3,7	3,3
Toplam Aktifler / GSYİH	96,7	98,7	110,9	115,1

Tablo 4. TBB. , Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Mart 2014

(TBB, Mart 2014)

Yukardaki tablo incelendiğinde kredilerin takibe dönüşüm oranının pek fazla değişim göstermemesinin sebebi olarak bankaların skorlama ve istihbarat işlemlerini yeterli seviyede doğru yaptığı kanaatine varılabilir. Sermaye yeterliliği oranı incelendiğinde olması gereken %8 in çok üzerinde olan Bankaların daha henüz doyum noktasına ulaşmadığı ve bu sebeple Bankaların büyüme hadlerinin halen yukarı seviyelerde olduğu kanaatine varılabilir. Mevduatın krediye dönüşüm oranının artmış olması, piyasa etkinliğinin artışı manasına gelmektedir. Ancak ideal oran tarif edilmemekle birlikte birebir olması alınan tüm mevduatın krediye dönüşmesi manasına gelmemesi sebebiyle kredilerin mevduat harici fonlarla fonlandığı kanaatine varabiliriz.

Aktif karlılığı öz kaynak karlılığı ve net faiz marjının birlikte yorumlanması gerektiği aşikârdır. Net faiz marjının düşmesi yani kredi faiz oranı – mevduat faiz oranı arasındaki farkın azalması karlılığı doğal olarak etkilemektedir. Faiz marjı düşen bankaların hacimlerini arttırması gerektiği ve mevduatın krediye dönüşüm oranından gördüğümüz üzere bu yolda da ilerlediği kanaatine varabiliriz.

Sermaye yeterlilik oranının tehlike olacak seviyelerden çok uzakta olmasına rağmen düşmesi sermaye karlılığı oranını etkilemektedir. Aktif karlılığın düşmesinde etkenlerden biri faiz marjı olmakla birlikte diğer etken kredilerin artış hızının düşmesidir.

Bütün göstergeler birlikte düşünüldüğünde bankacılık sektörünün tam rekabet piyasası koşulların yaklaştığı faiz oranlarının daha istikrarlı ve faiz marjlarının düşme eğiliminde olduğu, bankaların işlem hacimlerini arttırma faiz dışı gelir gider dengelerini Bankalar lehine düzeltmeye gitmeleri gerektiği, aynı şekilde takibe dönüşüm oranlarını sabit tutmaktan ziyade düşürmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. İşte bu devrede kredilerin sağlıklı krediler olması, verilen kredilerin geri ödeme gücü bulunan kişilere verilmesi önem arz etmekte, bu noktada da kontrol görevi iç kontrol personelinin de dâhil olduğu iç kontrol sistemine düşmektedir. (Uslu, 2015: 18-19)

3.BASEL I-II-III KRİTERLERİ VE UYUM

Sermaye Yeterlilik Oranı

Mevzuatımızda, 1988 Basel Sermaye Yeterliliği Standardı'nın esaslarını benimseyen ilk düzenleme, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğdir. Bu tebliğ bankaların sermaye artırımlarında ve öz kaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak; Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayri nakdi Krediler ve Yükümlülükler Standart Rasyosu ile ilgili tanımları, uygulama yöntemlerini, risk ağırlıklarını ve asgari orana ilişkin açıklamaları içermektedir. (Bankalar Kanunu, 1989) Minimum Sermaye yeterlilik oranı olarak anılan 1988 Uzlaşısı 1992 yılı sonu itibari-

le %8 olarak uygulanmasını öngörüyordu. Bu çerçevede sadece komiteye üye olan ülkelere değil tüm ülkelere tanıtılmıştı. (Bank for International Settlement; 2014: 2) 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı kanun ile getirilen yenilikler:

Madde 8- Banka sermayesinin % 10 veya daha fazlasına sahip olan tüzel kişilerin sermayesinin doğrudan veya dolaylı olarak belirtilen oranlar veya esaslar dahilinde el değiştirmesi Kurulun iznine bağlıdır. İzin devralan ortağın kurucularda aranan nitelikleri taşıması şartıyla verilebilir.

Madde 9 – 4.bend - 4. Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur.

Buna istinaden 8 Şubat 2001 tarihli resmi gazete de “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliği” yayınlamıştır. (Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 2001) Sermaye yeterlilik oranı ve iç denetim konularında en son yayınlanan güncel tebliğler bankaların maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli öz kaynak bulundurmalarının sağlanması amacıyla BDDK’nın en son 28.06.2012 tarihinde iki adet “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesi İlişkin Yönetmelik” ve “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” yayınlamıştır.

Basel-II-III Kriterleri

Basel komitesi 1973 yılında Bretton Woods sisteminin çökmesini sonra finansal piyasalardaki döviz kayıpları sebebiyle kurulmuştur. Bretton Woods sisteminin çökmesinden sonra bankalar büyük döviz kuru kayıplarıyla karşılaşmışlardır. (Bank For International Settlements, 2014: 1)

Basel I sadece sermaye yeterlilik oranını ölçmektedir. Buna göre yapılacak ölçüm şöyledir:

Sermaye / Risk Ağırlıklı Aktifler ≥ 0

Risk ağırlıkları dış kredi derecelendirme kurumlarının verdiği derecelere bağlı belirlenir. (Risk Yöneticileri Derneği, 2015: 10) Basel I Kriterleri’nin sadece sermaye yeterliliği ölçümünü düzenlemesi sektörün artan ihtiyaçlarına yeterince hızlı cevap verememesi ve yaşanan ekonomik sorunlar, yeni bir standarda olan ihtiyacı gündeme getirmiştir. Basel Komitesi, bu ihtiyaca ve piyasaların dinamik yapısına uygun olarak 2004 yılında yeni uzlaşısı Basel II’yi yayınlamıştır. (Külahi, 1999 yılı haziran ayında Basel Komitesi yeni bir sermaye yeterlilik oranı çerçevesi yayınladı. Basel II’ de daha önce ülke bazında olan aktiflerin risk değerlendirmesi daha detaylı hale gelmiştir. (Bank For International Settlements, 2014: 3)

Aralık 2012 döneminden itibaren **Basel II**’ye uyum sağlayan bankalar sermaye yeterlilik oranını bankalar konsolide ve günlük olarak hesaplamışlardır. Burada hesaplama formülü aynı kalır iken Risk Ağırlıklı Aktiflerin hesaplanmasında Temerrüt olasılığı, kayıp oranı, kredinin tutarı ve kredinin vadesi de dikkate alınmaya başlanmıştır. Temerrüt olasılığı kredi verilen firmaya yapılan skorlama sonucunda aldığı skor notuna göre değişmektedir. Kayıp oranı takip hesaplarına intikal eden kredilerden teminatsız olan kısımlardır. Basel I ile getirilen kredi riski azaltış tekniklerinde Basel II ile değişiklik olmuş ipotek haricinde sadece nakit vb. değerler kredi riski azaltışında kullanılacak teminatlar olarak kabul edilmiştir.

Basel III kriterlerinin getirdiği 1 Ocak 2019 tarihinde dek getireceği yenilikler şunlardır:

Basel III te sermaye tanımı değişiyor ve tek bir sermaye yeterlilik oranı yerine yeni tanımlara uyan 4 adet yeni sermaye yeterlilik oranı gelmektedir. (*Çekirdek Sermaye Yeterliliği Oranı $\geq 4,5\%$, Sermaye Koruma Tamponu $\geq 2,5$, Ana Sermaye Yeterliliği Oranı $\geq 6\%$, Sermaye Yeterlilik Oranı $\geq 8\%$)*

Karşı taraf kredi riski yaklaşımı değişiyor ve iki adet yeni likidite oranı ve “kaldıraç” oranı ilave ediliyor. (Risk Yöneticileri Derneği, 2015: 12)

Basel I Basel II Basel III kriterlerine uyum çerçevesinde hesaplanan sermaye yeterlilik oranlarının güvenilirliği önem kazanmıştır. Bu sebeple Ban-

kaçılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından 28.06.2012 tarihinde 3 adet tebliğ yayınlanmıştır. “Kredi Riski Azaltım Teknikleri”, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesi İlişkin Yönetmelik” ve “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”.

Söz konusu düzenlemelere paralel olarak iş süreçlerine eklenen kredi kullanılacak kişilere skorlama yapılması durumu iç kontrol elemanlarına yeni bir kontrol alanı sunmuştur. İç kontrol elemanları kredi kullanılan kişilere yapılan skorlama bilgilerinin doğruluğunu dolayısıyla bir kredinin temerrüde düşme olasılığının doğru belirlenmiş olmasını kontrol etmek durumundadırlar.

Yine risk ağırlıklı aktiflerden düşülecek olan ipotek ve nakit teminatlarda kredilerde teminatların doğru alınıp alınmadığını kontrol etmek iç kontrol biriminin sadece bankaya karşı sorumluluğu değil denetleyici ve düzenleyici kurumlara karşı da sorumluluğudur.

Yine Basel II’ye göre iç kontrol elemanı yakın izleme grubunda yer alması gereken kredilerin II. Grup Krediler olarak tasnif edilip edilmediğini kontrol etmelidir.

Sosyal toplumsal ekonomik olaylardan etkilenen, dolayısıyla bu gibi düzenleme ve denetlemelere tabi olan bankalar hem yasal uyumu, finansal tabloların doğruluğunu sağlamak amacıyla bünyelerinde iç kontrol personeli istihdam ederler. İlave-ten bu iç kontrol personeli bankalarca banka varlıklarının korunması, performans denetimi ve bilgi sistemlerinin denetimi konularında da sorumlu ve yetkili kılınırlar.

4. BANKALARDA İÇ KONTROL SİSTEMİ ve BİLGİSAYAR DESTEKLİ DENETİM

İşletme yönetiminin beş temel fonksiyonundan sonuncusu olan kontrol, faaliyetlerin planlanan ölçüde yerine getirilip getirilmediğinin saptanması, varsa sapmaların nedenlerinin tespit edilmesi ve giderilmesine yönelik olarak önlemlerin alınabilmesini sağlamak için, faaliyetlerin izlendiği bir süreçtir.

Günümüzde veri yoğun şirketlerde bilgisayar des-

tekte denetim yapılmaktadır. Böylece hem riskli alanların denetimi yapılarak risksiz alanları denetlemekten kaçınılmakta hem de denetim süresi azaltılmaktadır. Bilgisayar destekli denetim teknikleri; denetimi yapılan işletmenin muhasebe sistemini, bilgisayar imkânlarını kullanarak denetleme sürecidir. Diğer bir ifadeyle, denetçilerin şahsi üretkenliklerinin denetim fonksiyonlarıyla birlikte artmasını sağlayan bilgisayar tekniklerine “bilgisayar destekli denetim teknikleri” denilmektedir (Pamukçu, 2004; 75).

Ay ve Yılmaz’ın Türkiye’de 20 banka ile yapılan çalışmaya göre bankalarda bilgisayar destekli denetim tekniklerinin yüksek oranlarda kullanıldığı ve bu kullanım neticesinde bankacılık denetiminin etkinliğinin arttığı belirtilmiştir. Bu çalışma ile bankalarda gerçekleşen işlemlerin kalitesinin, hızının, verimliliğinin, veri alışveriş potansiyelinin arttığı bulunana beraber zaman, işlem ve personel maliyetinin azaldığını görüyoruz. (Ay ve Yılmaz, 2005)

İç kontrol, örgütlerin yöneticileri ve çalışanları tarafından yönlendirilen, işlemlerden elde edilen verimliliği, mali raporlama sisteminin güvenilirliği, yasal mevzuata ve düzenlemelere uygunluk sağlamayı hedefleyen ve bu doğrultuda güvence elde etmek için tasarlanmış bir kavramdır (Uzun ve Yurtsever, 2009: 500, Aktaran: Özten ve Kargın, 2012, 120). Yönetmelik veya muhasebe sürecine ilişkin kontrolleri kapsamaktadır. Bankalar, ekonomide etkin kaynak kullanımına ve sermaye birikimine katkı sağlayan, özellikle kamunun fon talebinin temininde vazgeçilmez kurumlardır. İşlemlerini likidite, emniyet ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda yürütmek zorundadırlar. Herhangi bir bankanın ödeme güçlüğüne düşmesi, yalnızca ilgili bankanın hissedarları ile birikimlerini bu bankada değerlendiren tasarruf sahiplerini etkilememekte, genel bir banka krizine ve ekonomide istikrarsızlığa sebep olabilmektedir. Bu da, bankalarda iç kontrol sistemlerine önem verilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır (Delikanlı, 1998: 2, Aktaran: Özten ve Kargın, 2012, 120).

Bankacılık alanında Türkiye’de yaşanan gelişmeler neticesinde 28.06.2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanan Bankaların İç Sistemlerine ait Yönetmeliğin I. Kısım 4. Maddesinde “Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla, faaliyetlerinin kapsamı

ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve birimleri ile Kanuna istinaden yürürlüğe konulan düzenlemelere göre konsolidasyona tâbi tutulan ortaklıklarını kapsayan, bu Yönetmelikte öngörülen usul ve esaslar çerçevesinde yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle yükümlüdürler” ibaresi yer almaktadır.

Öncelikle iç kontrol sistemine geçmeden önce aynı yönetmelikte yer alan denetim ve iç kontrol arasındaki farka değinmemiz gerekmektedir. Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden belirlenmiş olan standartlara uygunluk derecesini ölçmek ve sonuçları ilgililere raporlamak amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir. (Güredin, 2000: 5) İç kontrol ise bir işletmenin faaliyetlerinin hedefler doğrultusunda düzenli ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için yönetimin belirlediği politikalara uyulmasını, şirketin varlıklarının korunmasını, hatalı ve suiistimale yönelik işlerin önlenmesini, muhasebe kayıtlarının eksiksiz ve geçerli olmasını, finansal bilgilerin zamanında hazırlanmasını sağlamak amacıyla uygulanan yönetme ve işletme politikalarının bütünü olarak ifade edilmektedir. (Çatıkkaş, 2005: 7) Söz konusu iç sistemlerin bir bileşeni olarak iç kontrol sistemi İç Sistemler Yönetmeliğinin II. Kısımında anlatılmaktadır.

Madde 9 – (1) İç kontrol sisteminin amacı, bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamaktır.

Aynı yönetmeliğin 14. Maddesinde iç kontrol faaliyetleri tanımlanmıştır.

İç kontrol faaliyetleri

Madde 14 –

(1) İç kontrol faaliyetleri asgari olarak aşağıdaki kontrolleri kapsar:

a) Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü,

b) İletişim kanalları ile bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolü,

c) Uyum kontrolleri.

İç Kontrol Faaliyetlerinin Detaylı Kapsamı II. Kısım II. Bölüm 15. – 18. Maddelerde belirtilmiştir.

Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü

Madde 15 – (1) Bankaların faaliyetlerinin icrasına ilişkin işlemler operasyonel faaliyetleri oluşturur. Operasyonel faaliyetlere ilişkin kontroller ile operasyonların verimliliği ve etkinliğinin sağlanması amaçlanır.

(2) Operasyonel faaliyetlere ilişkin raporlama, fiziki kontrol, onaylama yetkilendirme, sorgulama ve mutabakat sağlama, limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibine ilişkin kontrol faaliyetlerinin Bankalarca uygulanması şarttır.

İletişim kanallarının ve bilgi sistemlerinin kontrolü

Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü

Madde 17 – (1) Finansal raporlama sistemlerinin kontrolü, muhasebe ve raporlama sistemlerinin bütünlüğünün ve güvenilirliğinin sağlanması hedefler

Uyum kontrolleri

Madde 18 – (1) Uyum kontrolleri vasıtasıyla, bankanın gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı tüm faaliyetlerin ve yeni işlemler ile ürünlerin Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallar ile bankacılık teamüllerine uyumunun sağlanması hedeflenir.

Söz konusu yasal düzenlemeler ve ilgili tebliğ gereği faaliyetlerini yürüten iç kontrol sistemi kontrol faaliyetlerini kontrol noktalarını belirlemeden önce iş süreçlerini tanımlaması gerekmektedir. Bu sebeple iç kontrol faaliyetlerinin somut uygulamalarına geçmeden önce genel bankacılık uygulamaları ve bu uygulamalar ile ilgili iş süreçlerini gözden geçirmekte fayda görüyoruz.

5. BANKACILIK HİZMETLERİ

Bankacılık Hizmetleri

Türkiye'deki ticari bankalar tüketicilere mevduat, kredi, kredi kartı ve diğer bankacılık hizmetleri (senet tahsil, çek tahsil, kiralık kasa, para transferi vb.) vermektedirler.

Mevduat; bankalarda tutulan paralardır. Gerçek ya da tüzel kişilerin ellerinde bulunan paralar ile döviz ve altın gibi diğer birikim ve satın alma gücü veren araçların belirli ya da belirsiz bir süre için bir getiri karşılığında ya da sadece saklamak amacıyla, bankalarda açılan hesaplara bırakılmasıdır. Mevduatın tanımı, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda; "Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para" olarak tanımlanmaktadır.

Krediler; firmalar kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bankalardan kredi talep etmektedirler. Aldıkları kredileri vadesinde ve önceden belirlenmiş olan faiz ile beraber geri ödemek durumundadırlar. (Okay, 2002: 104) Krediler gerçek veya tüzel kişilere belli bir vadede ve faiz getirisi karşılığında verilen ödünç paralardır. Bu paralar özel sektör kesimine de verilebilir kamuya da verilebilir. Krediler vadeleri, kullanım amaçları, teminatlı olup olmamaları ve geri ödeme şekillerine göre tasnif edilirler. Kısa vadeli orta ve uzun vadeli krediler olarak kullanılabilir. Kısa vadeli krediler vadesi maksimum 1 yıl olan kredilerdir.

Kredi kartı; Banka veya kart çıkarma yetkisi ile kurulmuş şirketlerin, kurdukları sistem çerçevesinde veya yurtiçinde ya da yurtdışında kartlı sistem kurma veya kart çıkarma amacı ile kurulmuş şirketler ile yaptıkları anlaşmalara istinaden mülkiyeti kendilerine ait olmak üzere çıkardıkları kartlardır. Hamiline sağlanan kullanım sınırını dâhilinde nakit kullanımı gereksiz mal ve hizmet temini ile her türlü ödemeleri yapma ve/veya ayrıca doğrudan ya da elektronik veya benzeri işlem cihazları aracılığıyla nakit çekme olanağı sağlarlar. Kart çıkaran kuruluşlar, kredi kartı almak isteyen kişilerin aylık veya yıllık ortalama geliri, diğer kart çıkaran kuruluşlarca bu kişilere tahsis edilen kredi kartı limiti, bir model veya skorlama sistemi (LKS – Limit Kontrol Sistemi) sonuç-

ları dikkate alarak yapacakları değerlendirmeye istinaden kullanım limiti tespit etmek zorundadır.

Diğer bankacılık işlemleri; kiralık kasa işlemleri, senet işlemleri, para transferi işlemleri, kurum ödemeleri işlemleri, aracılık işlemleri.

6. BANKA MUHASEBESİ

Muhasebe, ekonomik faaliyette bulunan tüm örgütlerin faaliyetlerini ve faaliyetlerinin sonuçlarını takip etmede kullandıkları sistematik kayıtlar bütünüdür. Daha geniş tanımı ile Muhasebe; işletmenin mevcutlarını ve işletme faaliyetlerindeki gelişimi para cinsinden sistemli bir şekilde belirleyip, sınıflandıran, işletmede mevcut değerlerin miktarını, değişikliklerini tespit eden ve sonuçlarını işletmenin sahip ve yöneticilerine amaca uygun faydalı bilgiler halinde sunan bir bilimdir. Muhasebe bilimi bu sınıflandırma raporlamayı gerçekleştirirken bazı temel kavramlara/ilkelere uymak durumundadır. Buna göre muhasebenin temel kavramları aşağıdaki gibidir.

Süreklilik, dönemsellik, tutarlılık, sosyal sorumluluk, kişilik, parayla ölçülme, maliyet esaslı, tarafsızlık ve objektif belgelendirme, ihtiyatlılık, özün önceliği ilkeleri Banka muhasebesinin temel ilkeleri olarak kabul edilir. (Yıldırım, 2008: 27) Süreklilik ilkesi, kuruluş sözleşmesinde aksi belirtilmedikçe işletmelerin ömrünün sürekli olacağını ifade eder. İşletmeler sahiplerinin ömürleri ile bağlı değildir. Nitekim amortisman uygulaması bu kavramın doğal sonucudur. İşletmenin sürekliliği kavramı aynı zamanda maliyet esaslı kavramının da temelini oluşturur. (Tetik, 1997: 151)

Bankalarda Tek Düzen Hesap Planı: Bankaların kullandığı tek düzen hesap planı diğer ticari işletmelerden farklıdır. Tekdüzen Hesap Planı aşağıda açıklanan on gruptan oluşmaktadır:

0 DÖNER DEĞERLER

1 KREDİLER

2 BAĞLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER

3 MEVDUAT VE DİĞER PASİFLER

4 ÖZKAYNAKLAR

5 FAİZ GELİRLERİ**6 FAİZ GİDERLERİ****7 FAİZ DIŞI GELİRLER****8 FAİZ DIŞI GİDERLER****9 NAZIM HESAPLAR**

Hesap numaralama sistemi, belirli hesaplar hariç 6 haneden oluşmuştur. İstisnai hesaplar ise yedi haneden oluşmaktadır. Hesap numaralarının hanelere göre gösterimi aşağıda belirtildiği şekildedir:

1 2 3 4 5 6

A B C D E F

A - Grup numarasını tanımlar,

BC - Defteri kebir hesap numaralarını tanımlar,

DE - Yardımcı hesap numaralarını tanımlar,

F - Alt hesap numaralarını tanımlar.

6. İÇ KONTROL PROGRAMI İLE UYGULAMA**PROGRAM İLE İLGİLİ VARSAYIMLAR**

İç kontrol faaliyetinde önerilen program Microsoft Access (accdb.) programıdır. Program bir banka şubesi veya birimin belirli bir kontrol döneminde kestiği tüm muhasebe fişlerinin .txt .xlsx Formatlarında alınarak Access programına yüklenmesi ve bu yüklenen fişler üzerinde tek tek bakılmaksızın Structural Query Language (SQL) sor-

gu dili kullanılarak denetim listesi kanıtı oluşturabilecek şekilde tasarlanmıştır. Programın kullanılabilmesi için temel varsayımlar şunlardır ki genel olarak tüm bankalar zorunluluk gereği bu varsayımları yerine getirmekte ve program istenilen herhangi bir bankanın herhangi bir şubesinin denetiminde kullanılabilir.

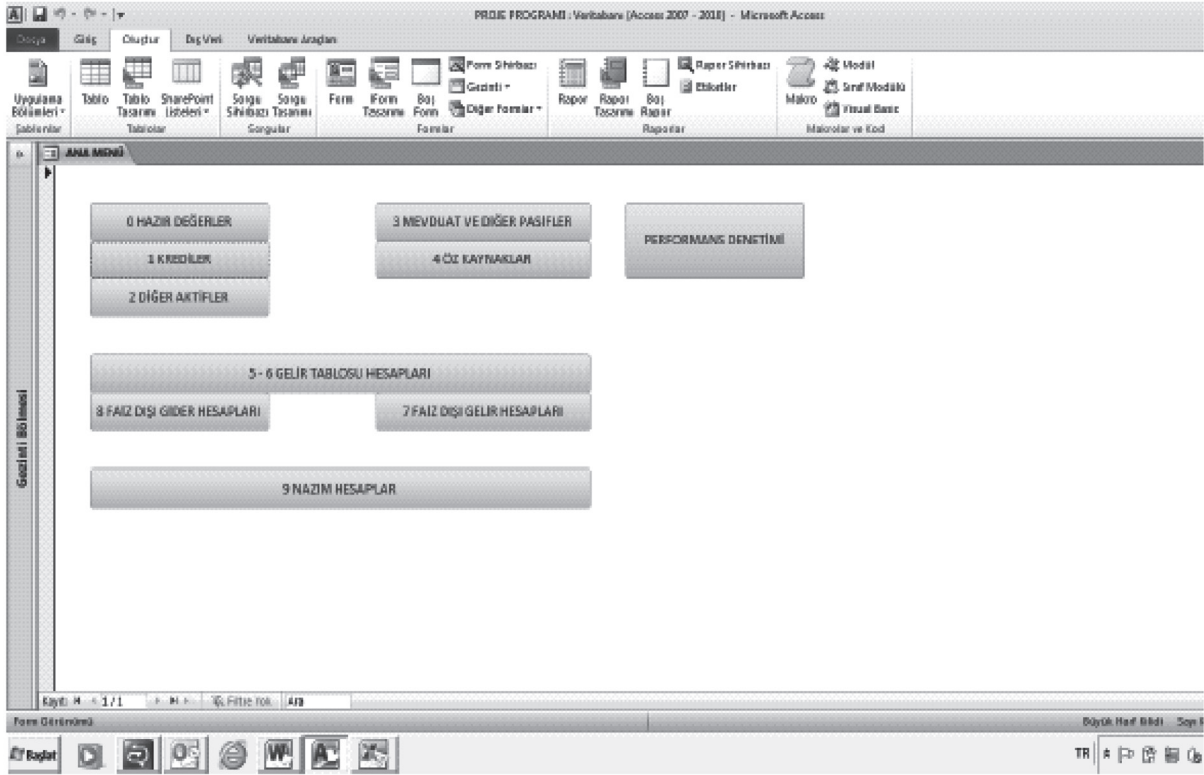
- İlgili şube veya birimin kestiği tüm muhasebe fişleri .txt veya .xlsx formatında alınabilmektedir.

- Söz konusu fiş listesinde asgari işlemi yapan sicil/veya isim, fiş numarası, işlem tarihi, müşteri numarası, müşteri hesap numarası, muhasebe hesap numarası, miktar, çalışan hesabın karakteri (borç mu alacak mı çalıştığı) alanları bulunmaktadır.

- İlgili şube veya birimin denetime başlanacak günden bir iş günü önceki gününün mizanı .txt veya .xlsx formatında alınabilmektedir.

Yukarda bahsedilen varsayımlardan ilk varsayım hemen her banka şubesinde yerine getirilmektedir. İkinci varsayımdan müşteri numarası ve müşteri hesap numarası her bankada bazı işlemlerde yoktur. Bu satırlardaki ilgili hücrelerin boş olarak alınması sorguların doğruluğunu etkilemeyecektir çünkü bu işlemler müşteriden bağımsız işlemlerdir. Örneğin ATM kasasına para yükleme yapılması fişinde 01000 ve 01001 karşılıklı olarak çalışır ve bu işlemlerde müşteri numarası bulunmaz. Ancak görüldüğü üzere bu işlemlerde müşteri hesabını portföyünü direk olarak etkileyen bir durum söz konusu değildir.

Şubede denetiminde tetkiki yapılacak olan kontrol noktaları, kontrol listeleri şube mizanındaki şablona göre anlatılacaktır.

HAZIR DEĞERLER

Bu hesap para ve efektif vb. değerleri içerir. Hazır değerlerin kontrolü şube kontrollerinde hareketli değerler olması sebebiyle öncelikli olarak yapılır. Şube kasası ve ATM kasalarının sayımı yapılır. Şubenin bir iş günü önceki mizanı ile günlük kesilen fişlerden bakiye bularak anlık kasa görüntüsü alınır, fiziki para ile tutturulur. Söz konusu sayımda Proje Programı 0.1 Ana Kasa Bakiyesi sorgusu ve 0.2 ATM kasa Bakiyesi sorgusu kullanılır. Finansal tabloların suiistimalinde en sık görülen iki teknik yanlış gelir kaydedilmesi ve varlıkların şişirilmesidir. (COSO, 2010: 4) Bankalarda dikkat edilmesi gereken ATM kasası veya ana kasada olmayan miktarda kasa bakiyesi kaydedilmesidir. Bu amaçla gün içinde ATM ana kasa arasında para alışverişi olması ihtimaline karşın 0.3 ATM Ana Kasa Geçişleri sorgusu çalıştırılır. Şube kasasında fiziki noksan çıkması söz konusu tutarın personel tarafından kullanılmış olma ihtimalini doğurur. Ancak kasa tutturma işlemi personel açısından çok kolaydır. Şubeye iç kontrol geldiğini gören kasa sorumlusu yurtdışında olduğunu bildiği bir müdirinin hesabından para çekme işlemi yapar, yani parayı fiziken çekmez ancak;

30110 – Yurtdışı Yerleşiklere ait mevduat hesabı
x TL B

01000 – Şube kasası x TL A

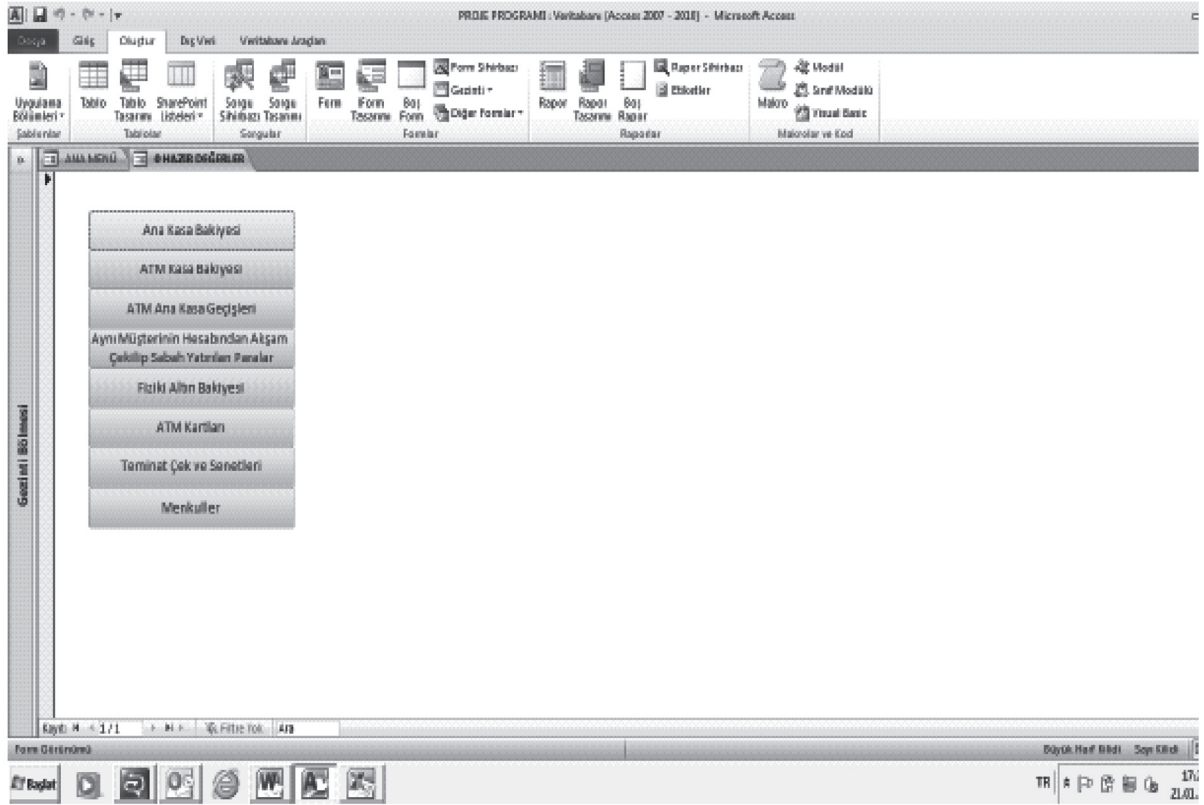
kayı yapar. Bu şekilde kendi faizsiz kredi olarak kullandığı x TL'yi kayıtlardan düşürerek kasayı tutturur. Kasa sayımı yapıldıktan sonra söz konusu tutarı yine ters fiş keserek kayıtlara geri yatırır. Böylece ertesi gün para çekmeye müşteri gelse bile parasını yerinde bulur. Bu işlemin fişlerden sorgulaması Proje Programı 0.4 (Aksam_CekSabah_Yatir) Aynı Müşteri Hesabından Çekilen Paranın Ertesi Gün Geri Yatırılması sorgusundaki gibidir.

Yine sayıma tabi olan kıymetlerden fiziki altın sayımı yapılır. Bu sayım içinde yine mizanın bir önceki iş günü bakiyesi üzerine 019 muhasebe hesabındaki günlük bakiye eklenerek altın vaziyeti görüntülenir ve fiziki altınlarla karşılaştırılır. Söz konusu altın vaziyeti Proje Programı (bundan sonra her sorgunun programda olduğu bilgisi ile sadece sorgu numarası ve adı verilecektir.) 0.5 Fiziki Altın Vaziyeti sorgusu ile listelenir.

Sayıma tabi olan diğer kıymetler ATM kartları, kredi kartları ve teminata alınan çek/senetlerdir.

Söz konusu listeler 0.6 ATM Kartları, 0.7 Teminat Çek ve Senetleri listelerinden alınarak sayımları yapılır. Ayrıca şubedeki menkullerin de sayı-

mı yapılması gerektiği zamanlar da 0.8 Menkuler sorgusu kullanılarak gerekli liste temin edilir.

KREDİLER

1 no.lu hesap grubu Bankanın kullandığı kredilerdir. Bunlar daha önce anlatıldığı gibi vadelerine göre, kullanım amaçlarına göre, geri ödeme şekillerine göre ve teminatl olup olmamalarına göre tasnif edilir.

Vadelerine Göre

116 Kısa Vadeli Teminatsız

118 Kısa Vadeli Teminatl

138 Orta ve Uzun Vadeli Teminatsız

140 Orta ve Uzun Vadeli Teminatl kredilerdir.

Kullanım Amaçlarına Göre

X x x 3 x x – Ticari Nitelikli Kredilerdir

X x x 2 x x – Bireysel Nitelikli Kredilerdir.

Ayrıca geri ödeme şekillerine göre

X x x 2,3 0 0 – Konut Finansmanı Kanunu Kapsamında kullanılan Konut Kredileridir.

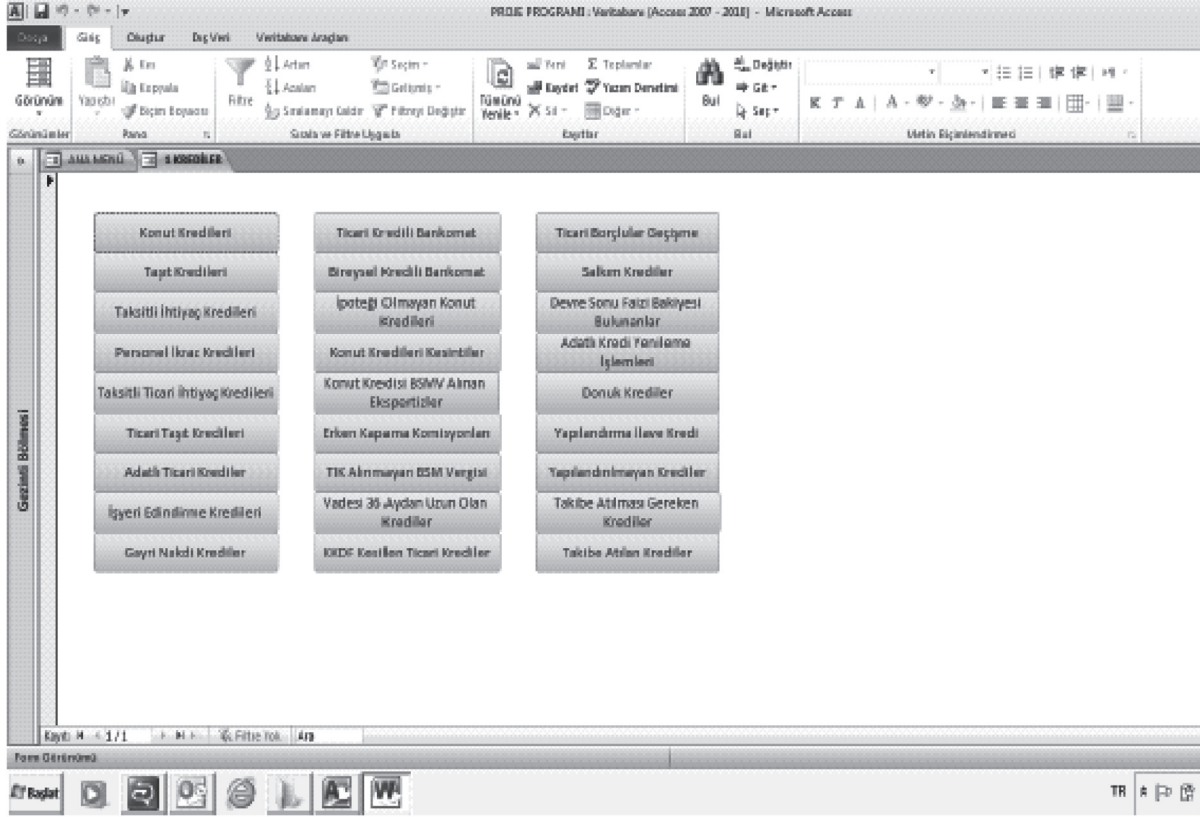
X x x 2,3 0 1 – Taşıt Kredileridir.

X x x 2,3 x x 2,9 – Taksitli İhtiyaç Kredileridir.

Öncelikli olarak kredilerde önemli olan borçlunun niteliğidir. Yani kredinin bireysel kredi mi ticari kredi mi olduğudur. Daha sonra kredinin kullanım amacıdır yani konut kredisi, taşıt kredisi ve ya ihtiyaç kredisi olup olmadığıdır. Krediler kontrol edilirken tabi olduğu mevzuata göre kontrol edilmesi kontrol kolaylığı sağlar. Bu bağlamda önce bireysel nitelikli krediler tasnif edilir. Bireysel krediler de konut kredileri, taşıt kredileri, ihtiyaç kredileri ve personel (ikraz kredileri) listelenir. Söz konusu listeleri oluşturmak için yapılan sorgular 1.1.Konut Kredileri, 1.2.Taşıt Kredileri, 1.3. Taksitli İhtiyaç Kredileri, 1.4.Personel ikraz kredileri sorgularındır.

Ticari krediler alanında ise taksitli ticari ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri, işyeri edindirme kredileri, adatlı ticari krediler ve gayri nakdi krediler olarak tasnif edilir. Söz konusu listeleri oluşturmak için yapılan sorgular 1.5. Taksitli Ticari İhtiyaç Kredileri, 1.6. Ticari Taşıt Kredileri, 1.7. Adatlı Ticari

Krediler, 1.8. İşyeri Edindirme Kredileri 1.9. Gayri nakdi krediler sorgularındaki gibidir. Bu sorgulardan gayri nakdi krediler mizanda yer almadığı için bu kredilerin listelenmesinde 910 muhasebe hesabı kullanılır.

ÖZ KAYNAKLAR

Bu hesap genel olarak şubelerde kullanılmaz genel müdürlük nezdinde çalışır. Dolayısıyla bu hesaplarda şubelerde örneklem yoktur. Yine de tetkik edilmek istendiğinde bu grupta tetkik edilebilecek alanlar yeniden değerlendirme artışları, enflasyon uyarlamaları, iştirak ve bağlı ortaklıklardan gelen kar ve zararlar hesabı ve her hesapta kontrol edilmesi gereken diğer tanımlı içeren hesaplardır. Örnek 4.1 44809 – Diğer, ana hesabı 4.2 448 – Enflasyona Göre Düzeltme Farkları.

4 ana muhasebe hesap grubunun da denetimi ile birlikte bilanço hesaplarının denetimi tamamlanmış olur. Ancak bilançoda yer almayan gelir tablosunda yer alan 5 Faiz Gelirleri, 6 Faiz Giderleri, 7 Faiz Dışı Gelirler, 8 Faiz Dışı Giderler hesaplarıyla bilanço dışı hesaplardan 9 Nazım Hesaplarının denetimi de iç denetim elemanı tarafından tetkik edilmelidir.

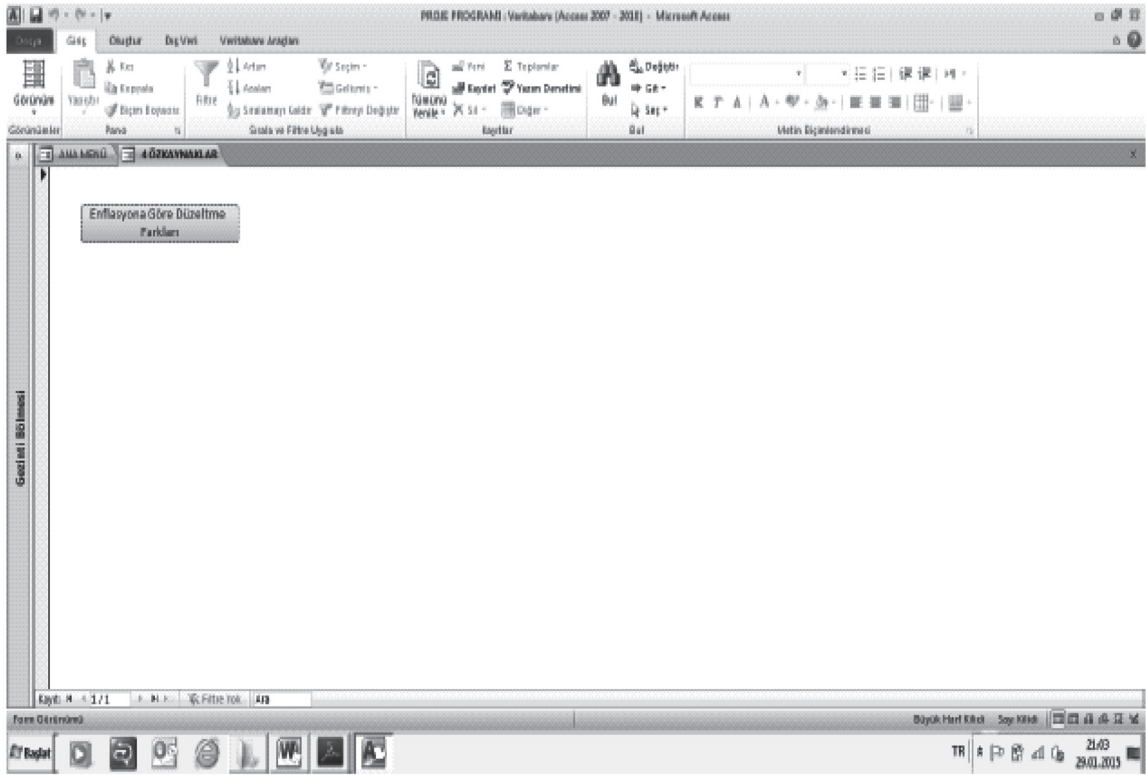
Gelir Tablosu Hesapları

Faiz Gelirleri; Bu hesaplar kredilerden alınan faiz gelirlerinin izlendiği hesaplardır. Bankaların tamamında bu hesaplar sistemsel olarak kontrol edilmektedir. Ancak bazı durumlarda personel hatası sistemsel sıkıntı vesaire durumlarında kredi müşterilerden fazla faiz veya haksız yere temerrüt faizi alındığı durumlar söz konusu olmaktadır. Bu durumlar 5.1 İptal Edilen Faiz Gelirleri sorgusunda listelenmiş olup, iptal işleminin gerekçesi tetkik edilmesi olası zimmet veya dolaylı olarak çıkar elde edilen kredi borçlusunun kollanması durumları olup olmadığı araştırılmalıdır. Yine ek olarak 598 Diğer Faizler muhasebe hesap grubundaki hareketler tetkik edilmeli ve mahiyetine uygun hesapta izlenip izlenmediği tetkik edilmelidir. Söz konusu tetkik için 5.2 Diğer Faizler muavin kayıt listesinden faydalanabilecektir.

Faiz Giderleri; Bu hesaplar mevduat hesapları

na verilen faizlerin izlendiği hesaplardır. Mudiiler mevduatlarının büyüklüğüne göre vadelerin uzunluğuna göre kanuni bazı kısıtlamalara göre mudilere faiz veriler. Faiz giderlerinin tetkikinde öncelikle faiz işleme işlemlerinin manuel bir süreç olup olmadığını test etmek adına aynı vadeli mevduatların temdit günlerinde tahakkuk eden faizleri listeleyerek hesaplara verilen faiz oranları 6.1 Verilen Faizler sorgusundaki gibi listelenir. Ve oluşturulan listedeki faiz farklılıkları bankanın kendi iç politikasına göre belirlediği verimlilik, hacim vs.

kriterlerine uygun olup olmadığına bakılır. Verilen mevduat faizlerinde müşterinin aşırı kollanması veya bankanın kabul ettiğinden fazla faiz giderine maruz kalması ile sonuçlanan bir durum müşterinin aslında eski bir müşteri olmasına rağmen sürekli olarak yeni bir müşteri imiş gibi tanışma faizinden yararlandırılması durumudur. Şubeler bu işlemleri mevduat alanında bankaca şubelere verilen hedefleri tutturabilmek için yaparlar. Bu şekilde yapılan yanıltıcı işlemler 6.2 Sürekli Hale Gelen Hoşgeldin Faizleri sorgusunda listelenmiştir.

BAZI EK2- SQL KODLARI

0.1 Ana Kasa Bakiyesi

```
SELECT Mizan.Skont, Mizan.[Skont Adı], Mizan.Borç, Mizan.Alacak, Mizan.[Net Bakiye], Mizan.[A/P Kodu]
```

```
FROM Mizan
```

```
WHERE (((Mizan.Skont)="01000"));
```

0.2 ATM kasa Bakiyesi

```
SELECT Mizan.Skont, Mizan.[Skont Adı], Mizan.Borç, Mizan.Alacak, Mizan.[Net Bakiye], Mizan.[A/P Kodu]
```

```
FROM Mizan
```

```
WHERE (((Mizan.Skont)="01001"));
```

0.6 ATM Kartları

```
SELECT fis.FIS_NO, fis.SICIL_NO, fis.ISLEM_TARIHI, fis.VB_MUSTERI_NO, fis.MUHASEBE_HESAP_NO, fis.BA_KODU, fis.MIKTAR, fis.DOVIZCINSI, fis.MUSTERI_HESAP_NO
```

```
FROM fis
```

```
WHERE (((fis.MUHASEBE_HESAP_NO) Like "996970"));
```

```
290_bakiye;
```

```
SELECT [290_borc_alacak].ISLEM_TARIHI, [290_borc_alacak].A, [290_borc_alacak].B, Iif([290_borc_alacak].[B] Is Null,0,[290_borc_alacak].[B]) AS borc, Iif([290_borc_alacak].[A] Is Null,0,[290_borc_alacak].[A]) AS alacak
```

FROM 290_borc_alacak;

290 Günlük Bakiyeler;

```
SELECT [290_bakiye].ISLEM_TARIHI, [290_bakiye].borc, [290_bakiye].alacak, [borc]-[alacak] AS bakiye
```

FROM 290_bakiye;

P.6 Mevduat Hesaplarına Verilen Faizler

```
SELECT Mizan.Skont, Mizan.[Skont Adı], Mizan.Borç
```

FROM Mizan

```
WHERE (((Mizan.Skont) Like "610" Or (Mizan.Skont) Like "611"));
```

SONUÇ

Bu araştırmada bankacılık sistemi genel olarak anlatılmış, bankacılığın dünyada ve Türkiye'deki gelişimi incelenmiş, bankacılık sektöründe iç kontrol ve bilgisayar tekniklerinin ne şekilde kullanılabileceği konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca yaygın olarak kullanılan bir işletim programında uygulama örneği yapılmıştır.

Uluslararası Yolsuzluk İnceleme Uzmanları (ACFE)'nin hazırlamış olduğu raporlara göre en hızla artan suistimal sanal ticaret yapan sektörlerde gözükmektedir. Bankacılık sektöründe bunlardan birisidir. Bankalarda yaşanan muhasebe skandallarının ardından, yolsuzlukların önlenmesinde etkin iç kontrol prosedürleri ve iç denetim faaliyeti uygulamalarının önemi açıktır. Tüm otoriteler, bankacılık sektöründe yaşanan skandalların tüm ekonomiyi ne şekilde etkilediği konusunda hem fikirdir. Yaşanan yolsuzlukların dış denetim, tesadüfi inceleme, kamera ile gözetleme, gizli müfettiş, yolsuzluk önleme eğitimi gibi yöntemlerle engellenmesi de mümkün olmakla beraber bilgisayar destekli denetim uygulaması olmadan başarıya ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Bunun-

la beraber bu uygulamayı gerçekleştirecek banka personeli bulunması, düzenli eğitim verilmesi, denetimler esnasında ortaya çıkan sorunlara anında müdahale edilmesi banka denetiminde başarıyı arttıracaktır.

Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki her bankada sadece tek düzen hesap planından faydalanarak muavin kayıtlar yardımıyla kontrol listeleri oluşturularak denetim yapılabilmektedir. Bu yapılan denetimde en önemli etkenler bilgisayar desteği ve aynı derecede muhasebe işlemlerinin tek düzenliği olduğu görülmüştür. Bankacılık sisteminde olduğu gibi tüm sektörlerde muhasebe işlemleri doğru ve düzenli yapıldığı takdirde tüm sektörlerdeki iç kontrol faaliyetlerinde bilgisayar destekli denetim tekniklerinin etkin bir şekilde kullanılabileceği kanaatine varılmıştır.

Çalışmanın en önemli göstergesi muhasebe ve denetimin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu, muhasebe sisteminin denetlenecek alan ve birimdeki işleri kendine özgü dili ile tek tek anlattığıdır. Bilgisayar destekli denetim tekniklerinin kullanımının artacağı kesin olmakla beraber muhasebe bilgisi ve muhasebe sistemiyle iletişim kurabilme yeteneği bu tekniklerin etkin kullanımını arttıracaktır. Muhasebe departmanının, iç denetim departmanı ile yakın ilişkisi hem bankalarda iç kontrol faaliyetinin başarısını arttıracak hem de bankacılık sektöründe yaşanacak olan yolsuzlukları engelleyecektir.

Kaynakça

Kitaplar

AKGÜÇ, Öztin; (1997), *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, İstanbul.*

ALTUĞ, Osman; (1996), *Banka İşlemleri ve Muhasebesi, Evrim Yayınları, İstanbul.*

ARSLAN, Yüzcün; (1982), *Cumhuriyet Döneminde Türk Banka Sistemi (1923-1981), Der Yayınevi, İstanbul.*

AYDIN, Nurhan, DELİKANLI, Uğur, ÇABUKEL, Rıdvan, ERDAL, Leman, ERDAL, Fuat, ERGEÇ, Etem Hakan; (2012), *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.*

GÜREDİN, Ersin; (2000), *Denetim, 10. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.*

SAĞLAM, Dündar; (1976), *Türkiye Ekonomisi, Ayyıldız Yayınları, Ankara.*

SEVGİ, Cezmi Sevgi; (1994), *Sanayileşme Sürecinde Türkiye ve Sanayi Kuruluşlarının Alansal Dağılımı, Beta Basım Yayın*

Dağıtım, İstanbul.

ŞAHİN, Hüseyin; (2000), *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi-Bugünkü Durumu)*, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

ÖCAL, Tezer; (1992); *Türk Banka Sistemi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: 59, Emel Matbaacılık, Ankara.

PARASIZ, İlker; (2000), *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, 7. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları.

TAKAN, Mehmet; (2001), *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*, 1.Baskı , Nobel Yayınevi, Ankara.

YAZICI, Zeynep; (2000), “1900-1923 Dönemi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e, Uzman Gözüyle Bankacılık, Yıl: 7, Sayı: 30, Şubat.

YILDIRIM, Mesut; (2008), *Banka Muhasebesi, TBB, İstanbul.*

Sürelî Yayınlar

AKGÜÇ, Öztin; (1975), *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanındaki Gelişmeler*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No: 71, Konferanslar Serisi, No: 2, Ankara.

AY, Mustafa, YILMAZ, Baki; (2009), *BDDT’ nin Bankacılık Sektörüne Etkileri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/view/5000084467/5000078558>, 12.4.2015

BAKAN, Sumru Bakan; (2001), “Osmanlı’dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi”, *İktisat Dergisi*, Sayı 417, 2001, s. 31-39.

KEYDER, Nur; (2001), “Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı 183, s.37-53.

ÖZTEN, Sezayi, KARGIN, Sibel; (2012), *Bankacılıkta İç Kontrol Faaliyetleri Kapsamında Krediler Kontrolü ve Muhasebeleştirme Süreci*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C.XIV, S II, 2012, s.119-136.

TETİK, Nilüfer; (1997), “Muhasebenin Temel Kavramları ve Mali Tablolara İlgilerinin Yönetim Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 2, Isparta, s.147-160.

UYGUR Ercan; (2001), “2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri Üzerine Değerlendirmeler”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Sayı 227, s.37-70.

İnternet Kaynakları

HILDERT, Richard; (1971), *History Of Banks*, Augustus M.Kelley, New York.

İŞIKTAŞ, MUHİP ŞEYDA; “Bankacılığın Tarihçesi”, <http://www.isiktac.av.tr/files/Bankacilik%20Tarihce.pdf>, 30.01.2015

KÜLAHİ, Ezgi Aslan, TIRYAKI, Gökse, YILMAZ, Ahmet, “Türkiye’de Basel I, I ve III Kurallarına Uyum Süreci”, *Öneri Dergisi*, Sayı:40, Temmuz 2013.

<http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruoneri/article/view/1012000368/1012000273>, 10.5.2015

OKAY, ESİN; (2002), “Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve

Kriz”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*,

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Banka>, 30.01.2015

RİSK YÖNETİCİLERİ DERNEĞİ, “Basel II ve Türk Eximbank Semineri-2013”, http://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf , 30.01.2015

Kanun ve Düzenlemeler

“3182 Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ, No: 6”, T.C Resmi Gazete, Sayı: 20234, 26 Ekim 1989

“Bakanlar Kurulu 2011/2312 Nolu Kararı”, T.C Resmi Gazete, Sayı: 24388 (Mükerrer), 30 Nisan 2001

“Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu 122 Sayılı Kararı”, T.C. Resmi Gazete, Sayı: 24252 (Mükerrer), 6 Aralık 2000

“Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, T.C Resmi Gazete, Sayı: 24312, 08 Şubat 2001

Raporlar

Bank For International Settlements, A Brief History Of The Basel Committee, Ekim 2014, s. 2.

BDDK , *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Mart 2014, s. 5-42.

BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Aralık 2009, s. 11.

BDDK, *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Aralık 2009, s. 2.

TBB, *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü*, Mart, 2014.

Committee of Sponsoring Organisation, Fraudulent Financial Reporting 1998-2007, 2010, s. 4.

Tezler

ÇATIKKAŞ, Özgür; (2005) *Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği*, (Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

PAMUKÇU, Ayşe; (2004), *Muhasebede Bilgisayar Destekli Denetim Düzeni*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

USLU, Şenol; (2015), *Türkiye’deki Bankaların İç Kontrolünde Bilgisayar Destekli Denetim Tekniklerinin Kullanılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı, Edirne.